

Familjeaktiv inskolning i förskolan - nya roller för förskolepedagoger

Ingrid Karlsson

Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier, Linköpings universitet

När inskolning av barn i förskolan på betydande sätt förändras, uppstår behov av nya förhållningssätt till barn och föräldrar. Nya professionella roller för förskolepedagoger (förskollärare och barnskötare) skapas. Dessa roller skiljer sig betydligt från de roller som intogs tidigare. Denna artikel fokuserar dessa nya pedagogroller och deras betydelse mot bakgrund av tidigare former av inskolningsmodell (er).

För förskollärare ses ofta inskolning som en utmanade och speciell del av arbetet. Under inskolningen tas nya barn emot och introduceras i förskoleverksamheten. I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2016) betonas vikten av en god introduktion. Inskolning för riktigt små barn är en övergång från ett liv enbart i hemmet till att också vistas i förskolan, barnets första skola och en början på vandringen genom skolsystemet.

Efter att under lång tid, från -70talet ha använt sig av en långvarig form av inskolning (ca: 14 dagar) där föräldrar deltagit i verksamheten i låg grad har många förskolor idag börjat använda sig av en kortare, intensivare form som betecknas med lite olika namn som tredagarsinskolning, korttidsinskolning, intensivinskolning och familjeaktiv inskolning där familjen tilldelas en betydande roll. Utan att ha något vetenskapligt eller annat (t.ex. politiskt) stöd har den ovan nämnda nya inskolningsformen vuxit fram "underifrån" under senare år och spridits på olika sätt t ex vid studiedagar, i samtal mellan arbetslag och efter förfrågan från föräldrar.

Föreliggande artikel lyfter fram förskollärares resonemang kring förändrade arbetssätt/roller vid denna nya inskolningsform mot bakgrund av erfarenheter från tidigare modell (er). Formen kallas i artikeln för "familjeaktiv inskolning" då just fokuseringen på familjens aktiva roll vid inskolningen förefaller vara gemensamt för inskolningsformen.

Biträdande professor Maria Simonsson och jag har i ett forskningsprojekt: "Inskolning i förskolan" med medel från Linköpings universitet utforskat förskolepedagogers konstruktioner dels av sin egen förändrade roll och dels av föräldrarnas betydelse under familjeaktiv inskolning i förskolan (Simonsson 2018). Tidigare har inskolning studerats från barnets perspektiv (Månsson 2013; Simonsson och Thorell 2010; Simonsson 2010).

Undersökningen är utförd med hjälp av fokusgrupper där arbetslag i förskolan intervjuats om sina erfarenheter och upplevelser av familjeaktiv inskolning. För vissa av förskolorna var familjeinskolning det enda alternativet, på andra erbjöds även en mer traditionell inskolning. Under intervjuerna har de didaktiska frågorna varför, vad och hur varit utgångspunkter (Hansen & Forsman, 2017). Specifikt fokuserar denna artikel vad förskolepedagoger uttryckt om sitt eget förändrade förhållningssätt i relation till barn och föräldrar under inskolningsperioden vid familjeaktiv inskolning.

Inskolning i förskolan

I svensk förskola har under lång tid lagts stor vikt vid att små barn långsamt och säkert med stöd av en anknytningspedagog ska "vänjas in" för att kunna känna sig trygga nog att vara i förskolan

utan sina föräldrar. När denna form, 14-dagarsmetoden används så är en förälder med helt ett par dagar då barnet vistas en kortare tid i förskolan, kanske några timmar. Därefter förlängs barnets vistelse medan föräldern deltar kortare och kortare pass för att i slutet av perioden lämna barnet hela dagen (Arnesson Erikson, 2010). Det är pedagogen som aktivt "vänjer in" eller med ett nyare begrepp "skolar in" barnet och under inflytande från anknytningsteori menar man att det är viktigt att barnet får en trygg relation till en pedagog för att senare bli öppen för kontakter med barngrupp och möten med verksamheten. (Abramssen, 2006). Övriga barn och olika rutiner och aktiviteter i verksamheten introduceras successivt för barnet. Olika varianter finns och har funnits av denna metod. Pedagoger i studien uttrycker att denna modell ofta har utformats som "en träning på avsked".

Under familjeaktiv inskolningen är det istället aktiva föräldrar som under en kort (3-5 dagar) period skolar in barnen. Barnet och familjen är med en längre tid under dagen till exempel 9.00-14.00 och föräldrarna lämnar inte barnet under denna tid. Detta uttrycks av pedagoger som "träning på att vara i förskolan". Barngruppen och förskolemiljön/verksamheten används direkt som tillgångar för att motivera barnet att vilja vara aktivt och delaktigt. Värdet av att familjen är aktiv och helt närvarande under några dagar beskrivs som att "trygga föräldrar ger trygga barn". Närvaron ger föräldrarna inblick i förskoleverksamheten och kravet på att man ska vara aktiv ger en kompetens som delaktig "förskoleförälder".

Resultat

Föräldraaktiv inskolning

Den bild som framträder i samtalen under fokusgruppsintervjuerna av hur familjeaktiv inskolning går till, visar att pedagogerna träder tillbaka och överlåter till föräldrarna att aktivt skola in barnet. Det gäller i relation till såväl omsorgsdelen som t ex blöjbyte, deltagande i aktiviteter t ex vid samling såväl som att bekanta sig med de övriga barnen. Pedagogerna riktar istället aktivt in sig på föräldrarna. Positioner som iakttagande, övervakande och även stödjande gentemot föräldrarna formas efter behov i situationen. Föräldrar kan t ex behöva "pushas på" för att ta det förväntade ansvaret. Förskoleverksamheten med pedagogiska aktiviteter, samlingar, rutiner, utevistelser osv. pågår runt om det nya barnet med dess familj och läggs inte till rätta vilket är/var vanligt vid 14-dagars-modellen. Föräldrarna ses som de kompetenta när det gäller deras barn och pedagogerna intresserar sig och försöker få kunskap om barnets tidigare erfarenheter och vanor genom att studera hur föräldrarna förhåller sig till sitt barn. Pedagogerna berättar även om förskoleverksamheten och introducerar föräldrarna i hur verksamheten ser ut.

Pedagogernas positioner under en familjeaktiv inskolning kan ses som: **Team-skapande** med familjen, **introducerande** av förskoleverksamhet, **observerande** av barnet i familjen samt **övervakande** av inskolningsprocessen.

Team-skapande med familjen

Genom samtal och relationsbyggande initierar pedagogerna den förväntade samverkan mellan dem och föräldrarna som de uttrycker som central för en god vistelse för barnet på förskolan.

Petra: ... bra kommunikation, tror jag, med föräldrarna. Det är som att vi samlar in information om deras barn - vad deras barn behöver och vad de är vana vid - sömn och mat.// Är deras barn van vid andra barn? Vi försöker vara noggranna med att få veta de här sakerna.

Ett inslag i pedagogernas relations och samverkansbyggande är en tvåvägslärande position (jfr Simonsson, 2018). Pedagogerna lär sig om det aktuella barnet och föräldrarna lär sig om förskolan och förväntningar på dem som föräldrar.

Marja: Jag tror att förtroende skapas genom att vi lyssnar på föräldrarna och visar intresse.

Kommunikation och kunskapsutbyte rörande just det specifika barnet bidrar till att närhet kan skapas med föräldrarna och ge en team-känsla, eller partnerskap (Markström & Simonsson, 2017) som gör föräldrarna trygga. En samverkan som skapar den trygghet hos föräldrarna som anses bidra till "trygga barn" (jfr Simonsson, 2018). Denna eftersträvan av närhet och partnerskap skiljer sig från mer barncentrerade former av inskolning där "träning av lämning" är/var central även om samtal om barnet och förskolan med föräldrar finns även där.

Introducerande av förskoleverksamhet för familjen

Genom att driva förskoleverksamheten som vanligt förevisas den för både barn och föräldrar. Genom att föräldrarna finns kvar på förskolan en längre tid får de verkligen både se och delta i verksamheten

Katrin: ... vi fortsätter bara med vårt vanliga program, fast vi har inskolning. De nya barnen får helt enkelt hänga med de gamla. Huvudsakligen tar föräldrarna hand om sitt barn.

Det nya barnet förväntas delta med stöd av föräldrarna. Pedagogerna tar sina ordinarie roller och ger därmed en bild av hur dagarna med dess olika aktiviteter kan se ut.

Pia: Ja det är viktigt att föräldrar förstår att barnet kan utvecklas här och att det finns roliga saker att göra, att vi har mycket utvistelse så föräldrarna förstår varför barnet ska vara här.

Föräldrar och barn får möjlighet att se verksamheten i förskolan och även hur pedagoger agerar och förhåller sig till vad som händer i barngruppen. Pedagogerna pekar även på värdet av att föräldrarna får se verksamheten "som den är". "Man orkar inte gå och le i flera dagar" uttrycker en av de intervjuade pedagogerna. Föräldrar får möjlighet att se att barn blir ledsna och att saker händer i verksamheten men också att pedagogerna är kompetenta att lösa de olika situationer som uppstår. Ett förtroende för förskolan kan därigenom byggas upp.

Observerande av det nya förskolebarnet och familjen

Pedagogerna förbereder sig lyhört för den dag då barnet faktiskt ska lämnas själv på förskolan.

Intervjuare: Vad betyder detta med att lära känna dem?

Lisa: Så man vet att de har sina små vanor, hur de reagerar vid olika situationer, för barn är ju inte stöpta i samma form. /Man får lyssna på föräldrarna och vad de berättar/Och då ser vi det när föräldrarna är med hela dagarna.

För att samla relevant information som kan bädda för ett initierat relationsbyggande lite senare (när föräldrarna inte längre är kvar) iakttar pedagogerna det nya barnet samtidigt som de samlar information i samtalen med föräldrar. Kunskap samlas in för att kunna bekanta sig med och så småningom ta över omsorgs och lärandefunktionerna på ett för barnet igenkänningsbart och tryggt sätt. Genom att samspelet mellan föräldrar och barn iakttagits och information från föräldrar samlats under några dagar har en kunskap om barnet och dess vanor och intressen byggts upp. Under andra/tidigare inskolningsformer har snarare förskolans rutiner och förhållningssätt varit utgångspunkten vid inskolningen även om samtal med föräldrar även då förekommit.

Övervakare av att inskolningsprocessen går åt "rätt" håll

Genom en tydlig om än mjuk styrning "soft governance" (Bartholdsson, Simonsson, 2018) kontrolleras föräldrarnas förhållningssätt under inskolningstiden.

Anna: Ibland får man pusha föräldrarna lite grann, få dem att förstå att de faktiskt ska vara mer aktiva än vad de själva tror.

Pedagogerna styr i stunden föräldrarna mot ett aktivt förhållningssätt. Föräldrarna förväntas anamma det föräldraaktiva sättet att skola in barn. Med hjälp av kommentarer och uppmaningar gällande aktuell aktivitet pushas föräldrarna mot "rätt" beteende.

I stunden fångas även barnet som skolas in upp av pedagogerna i syfte att påbörja relationskapandet när barnet förefaller vara öppet för det. En blöja kan bytas av en pedagog eller barnet kan lockas med i någon aktivitet.

Ina: Vi (pedagoger) håller oss i periferin och kontaktar barnen när vi ser en bra möjlighet att göra det. Vi ska ju ändå lära känna barnet.

Även barnet övervakas och styrs alltså och vid rätt tillfälle knyts kontakter.

Styrningen tar i situationen sikte på att styra föräldern att stödja barnet på ett så pass adekvat sätt så att det blir möjligt att snart lämna barnet på förskolan samtidigt som styrningen mot att bli "förskoleförälder" också finns med och därigenom även en styrning av barnet på dess väg mot att bli "förskolebarn" (jfr Markström, A-M., & Simonsson, M. (2017)

Målet i de två olika modellerna lyfts fram som "trygghet", "trygga barn" dvs. samma mål eftersträvas i de olika formerna av inskolning. Vägen dit ser dock rejält annorlunda ut under familjeaktiv inskolning jämfört med 14-dagars-modellen. Enligt pedagogerna finns många fördelar med familjeaktiv inskolning jämfört med 14-dagarsmodellen. "Det blir mindre gråt" är något som nämns. Familjeaktiv inskolning förfaller bidra till att verksamheten med både omsorg och pedagogiska aktiviteter kan pågå som vanligt under inskolningar vilket ses som en stor fördel. Modellen ses även som effektiv genom att det blir mindre störningar i den pågående verksamheten och inskolningsperioderna kortas av, vilket både föräldrar och pedagoger uppskattar. En ny didaktik kan sägas ha konstruerats för att skola in barn i förskolan i syfte att få de "trygga barn" som uttrycks vara målet för inskolning. Alla pedagoger i studien är dock inte lika positiva och vissa av förskolorna erbjuder olika inskolningsalternativ till föräldrar. Majoriteten av pedagogerna är dock väldigt positiva till denna nya form av inskolning.

Den stora skillnaden mot andra former av inskolning är tiden och föräldrarnas roll. Dessa förändringar har frammanat nya pedagogpositioner. En rockad av vem som aktivt skolar in barnet kan sägas ha skett.

De pedagogpositioner som lyfts fram vid familjeaktiv inskolning uttrycks alltså som:

Team-skapande med familjen, introducerande av förskoleverksamhet, observerande av barnet tillsammans med familjen i förskolan samt övervakande av inskolningsprocessen.

Implikationer

De didaktiska frågorna **varför**, **vad** och **hur** som intervjuerna utgick ifrån kan användas för att fånga de implikationer som studien lyfter fram. **Varför**, dvs. vilka motiv finns då för en förändring till föräldraaktiv inskolning? Trygga, barn och att erbjuda vad föräldrar efterfrågar lyfts fram. Målet, **vad**, för förändringen är ur pedagogernas perspektiv i första hand att skapa en trygg vistelse på förskolan, vilket bidrar till ett "tryggt barn". Detta mål är i sig inget nytt. Det nya är vägen dit, dvs. **hur**. Genom föräldraaktiv inskolning påbörjas snabbt en nära samverkan med familjen på ett tydligare sätt än tidigare. I läroplanen (2016) understryks vikten av samverkan. Att verksamheten kan pågå "som vanligt", anses ge kontinuitet och lugn för alla på förskolan, vilket i sig också anses bidra till "trygga barn". Målet "trygga barn" uppnås huvudsakligen genom samverkan mellan aktiva föräldrar och lyhörda, försiktigt styrande pedagoger samt en pågående verksamhet. Denna samverkan kräver en snabb introduktion av föräldrarna till vad som händer i förskolan samt vad som förväntas i relation till det egna barnet och verksamheten.

Pedagogerna anger också att det finns andra skäl, förutom "trygga barn" för föräldrars val av familjeaktiv inskolning. Idag finns möjlighet att välja förskola. Det är en valmöjlighet som marknadseringen av skolsystemet gett upphov till. Det föräldrar efterfrågar försöker förskolor erbjuda (Sjöberg, 2011). Familjeaktiv inskolning är enligt informanterna något som efterfrågas. Både föräldrar och pedagoger uppskattar den kortare inskolningstid som föräldraaktiv inskolning kräver.

Som nämnts är inte bilden av föräldraaktiv inskolningen enhetlig bland informanterna. Några av pedagogerna uttryckte att olika barn kan behöva olika former av inskolning. Detta erbjöds också på ett par av förskolorna. Av rockaden dvs. tidsspannet och pedagogers och föräldrars förändrade roller vid inskolning var det i första hand det korta tidsspannet som ändrades när den föräldraaktiva inskolningen inte fungerade bra. En återkommande kommentar bland pedagogerna var att de varit kritiska i början men när de väl provat den nya formen så upplevde de den som positiv.